

**CONSTRUCTING NATIONAL IDENTITY IN POST-INDEPENDENCE
TURKMENISTAN****Bağımsızlık Sonrası Türkmenistan'da Millî Kimlik İnşası****Ahmet Gökçimen**

PhD, Türkiye

+90 5357327664, ahmetgokcimen@yahoo.com

<https://orcid.org/0009-0004-9591-6472>

Abstract. Turkmenistan seceded from the Soviet Union in 1990, declared its independence in 1991 and became a neutral country. While Turkmenistan was a society within the Soviet regime under the slogan of the brotherhood (internationalism) of peoples before independence, national identity, values and elements were considered non-existent. However, with independence, the way the country is governed changes. Of course, replacing the socialist regime with independence causes social and economic problems. In the new period, Turkmens put aside the old and planned to build a national identity within them. State institutions and the people work together to create their unique identity. Media and press play an essential role in this task. Awareness of national identity is created through television, newspapers and magazines. Writers, poets, intellectuals and journalists assume significant responsibilities in this task and produce new and original works. Heads of state and bureaucracy do their part in the construction/formation of national identity. More than thirty years have passed since independence. In this period, independent Turkmenistan has taken significant steps in creating a national identity, as in every other issue. In this article, firstly, identity and national identity are defined based on the scientific thesis put forward by N. Bilgin and M. Aşkın. Then, the national identity constructed in Turkmenistan is explained through examples and practices. In line with the sampling, comparison, historical and scientific materialist method, the construction of Turkmen national identity and its path in thirty years has been revealed.

Key words: Turkmenistan, Turkmen, Turkmen Literature, Identity, National Identity.

Özet.

Türkmenistan, Sovyetler Birliğinden 1990'da ayrılıp, 1991'de bağımsızlığını ilan eder, tarafsız ülke statüsünü kazanır. Bağımsızlık öncesi Sovyet rejimi içerisinde halkların kardeşliği/enternasyonalizm sloganı çerçevesinde bir toplumken, millî kimlik, değerler ve unsurlar yok kabul edilir. Ancak bağımsızlıkla birlikte ülkenin idare biçimi değişir. Sosyalist rejimin yerini bağımsızlığa bırakması elbette ki toplumsal ve ekonomik problemlere sebep olur. Yeni dönemde Türkmenler, eskiyi bir kenara bırakıp içlerinde var olan millî kimliği inşa etme planı yapar. Devlet kurumları ve halk birlikte hareket ederek yeni kimliklerini oluşturmak için çabalar. Medya, basın yayın bu görevde önemli rol oynar. Kurulan televizyon, gazete ve dergilerle millî kimlik bilinci oluşturmaya çalışılır. Yazar, şair, aydın ve gazeteciler bu vazifede büyük sorumluluklar üstlenir, yeni ve özgün eserler ortaya koyar. Devlet başkanları ve bürokrasi millî kimliğin inşası/oluşması için üzerlerine düşeni yapar. Bağımsızlığın üzerinden otuz yılı aşkın bir süre geçti. Geçen zaman diliminde bağımsız Türkmenistan her meselede olduğu üzere millî kimlik oluşturmada da büyük adımlar atar. Bu makalede N. Bilgin ve M. Aşkın'ın ortaya koyduğu bilimsel tez üzerinden öncelikle kimlik, millî kimlik tanımı yapılır. Arkasından örnekler ve uygulamalar üzerinden Türkmenistan'da inşa edilen millî kimlik açıklanır. Örnekleme, mukayese, tarihsel ve bilimsel materyalist metot doğrultusunda Türkmen millî kimliğinin inşası, otuz yıllık süreç içerisinde aldığı yol ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkmenistan, Türkmen, Türkmen Edebiyatı, Kimlik, Millî Kimlik.

Giriş

Sosyoloji, antropoloji, psikoloji bilimleri başta olmak üzere çeşitli disiplinlerin alanına giren kimlik, bireysel düzeyde benlik kavramı çerçevesinde şekillenip zamanla toplumsal boyutta sosyal bir forma kavuşur. Kimlik terimiyle ilgili birçok tanım yapılabilir. Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan sözlükte kimlik şöyle tanımlanır: “Toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü” (Akalın, vd, 2015: 338). Kimlik hakkında kaleme aldığı birçok eseri ve incelemesiyle tanınan Nuri Bilgin, terimi tanımlama merkezli ele alır: “Bir kişi veya grubun kendisini tanımlaması ve kendini diğer kişi veya gruplar arasında konumlaması olarak tanımlıyorum.” (Bilgin, 2007: 11). Bilgin’in ortaya koyduğu tanım, temelde aidiyet kavramıyla alakalıdır. O, kişi ve toplumları ait oldukları klik, bağlı buldukları kültürel, tarihsel, ekonomik, tinsel, siyasal, etnik fikirler, inanışlar gibi birçok unsur ekseninde adlandırır. Kimlik terimi üzerine daha birçok tanım örneği verilebilir. Ancak konunun bağlamı açısından yeterlidir.

Türkmenistan’da bağımsızlık sonrası inşası gerçekleşen kimlik meselesini izah etmeden önce elbette toplumsal aidiyet kavramı üzerinde durmak gerekir. Bilgin, toplumları aidiyetleri bakımından sınıflandırırken iki tip ulus anlayışı belirlemiştir. “1. Kontrata dayalı ulus (nationa-contrat). Yasa önünde eşit vatandaşların iradi katılımıyla serbestçe oluşan ulus anlayışı. 2. Kollektif ruha dayalı (nation-genie) ya da tarihin ürünü, anıların ve geleneklerin tezahürü olan ulus” (Bilgin, 1999: 7). Bu izaha göre Türk Cumhuriyetleri’nin ve doğal olarak Türkmenistan’ın ikinci tip aidiyetler öznesinde meydana gelen bir ulus olduğunu söylemek mümkündür. Diğer bir kimlik araştırmacısı Alptekin; aidiyeti ulusal, etnik, dinsel, örgütsel, mekânsal gibi başlıklarla açıklar. (Bk. Alptekin, 2011: 65-88) Söz konusu kavramlar Türkmenistan’da inşa edilen yeni Türkmen kimliğinin ortak terimleri sayılabilir. Aşkın ise kimliğin birbiriyle bağlantılı, iç içe geçmiş çeşitli bileşenlerden oluştuğu tezini ortaya koyar. Merkeze “İnsan Kimliği” terimini yerleştirir. Etrafına ise “Genetik Irk Kimlik, Kültürel Kimlik, Ulusal Kimlik, Ekonomik Kimlik” çeşitlerini yerleştirir. (Aşkın, 2007: 219) Bizce de bu beş unsurdan müteşekkil kimlik izahı, Türkmenistan’da inşa edilen yeni kimliği açıklamada bir metot olarak uygulanabilir. Özellikle Kültürel ve Ulusal Kimlik terimleri ele alınan konunun çerçevesini çizebilir.

Türkmenistan’da Kültürel ve Millî Kimlik

Ekim Devrimi sonrası hızla Orta Asya’daki Türk boylarını da içine alan Sovyetler Birliği kurulur. Marksist-Leninist felsefe doğrultusunda sınıfsız bir toplum inşa edilir. Bu toplumda ulusal milliyetçilik yerine enternasyonalizm diye adlandırılan halkların kardeşliği temeline dayanan sistem ortaya konur. Başta din olmak üzere halk inanışları toptan reddedilir. Hatta Stalin döneminde geçmişle mücadele başlığı altında büyük bir inanç soykırımı yapılır. (Kayabalı, Arslanoğlu; 1978: 141) Dini müesseseler, mabetler, türbeler kapatılır, malları yağmalanır. Türkmenler ve diğer kardeş halkların millî kimliğin temel taşlarından örf ve âdetleri yasaklanır. Sovyetler Birliği bünyesinde sonradan çıkma, yeni toplumsal gelenekler oluşturulur. Türkmenler bu yeni geleneklere uymaya zorlanır. İster istemez Sovyet baskısı altında millî Türkmen kimliği kaybolmasa da büyük oranda hasara uğrar. 27 Ekim 1991’de bağımsız Türkmenistan Cumhuriyeti, kurucu Cumhurbaşkanı Saparmırat Niyazov Türkmenbaşı liderliğinde kurulur.

Bağımsızlık sonrası ağır ekonomik tablo yanında, yer altındaki petrol ve doğalgaz rezervlerini kullanarak Türkmenistan hızla çağdaş dünya toplumları arasında yerini almaya çalışır. Ekonomik tablonun iyileştirilmesinin yanı sıra bağımsız Türkmenistan’ın zedelenmiş, Sovyet rejimi baskıları altında ezilmiş Türkmen kimliğini onarmak için Türkmenbaşı büyük adımlar atar.

Saparmırat Türkmenbaşı, Türkmen’e kim olduğunu, köklerini, geçmişini, örf ve âdetlerini tanıtmak için Ruhnama adlı bir eser kaleme alır. Eğitim öğretimin bir parçası olarak Ruhnama müfredata konur. İyi bir inceleme yapıldığında Ruhnama’nın Türkmen’in kimliğini anlamada bir yol haritası olabileceği açıktır. Türkmenbaşı, eserine Türkmen’i tanıtarak başlar: “Aziz halkım, şefkatli milletim, ... İnsanoğlu yaratılalı beri Büyük Allah, Türkmen milletini tarihin çeşitli devirlerinde ulu ulu imtihanlardan geçirdi. Benim halkım bu imtihanların üstesinden geldi. Geçmiş beş bin yılda milletimizin başı, lideri Oğuz Han Türkmen’den çoğalıp giden Türkmen halkı, doğuda Hindistan, batıda orta yer denizi arasında üretilen dünya hazinelerine çeşitli yollarla büyük hizmetler yaptı, katkılar sağladı, kendi toprağında Änev, Altın-tepe, Marguş, Part Şahlığı, Selçuklu Türkmenleri Hükümdarlıkları, Köneürgeç Türkmen Devleti gibi toplamı yetmişden fazla devlet kurdu. ... Büyük

Tanrı Türkmen'e büyüme vasfı verdi. O, çoğalarak yer tuttu. Tanrı, ona iki özellik verdi: İlham ve Kararlılık. Nur saçtığına onun gönlüne ve zihnine feraset ışığını koydu. Bundan sonra kendi kullarına genel bir isim verdi: TÜRK İMAN (Türk-asalet, iman-nur). İşte bu manayı ifade eder. Aslı nurdan. Bu şekilde Türkmen dünyaya yayıldı." (Türkmenbaşı, 2001: 9-10). Kurucu cumhurbaşkanının yaptığı açıklamalarda görüleceği üzere, Türkmen tarihi, kültür ve medeniyetinin ana hatları tanıtılır. Oğuz Han'dan başlayarak Türkmen'in tarihteki yeri anlatılır. Tanrı'nın Türkmen'e verdiği izzet ve isim hakkında bilgi verilir. Özetle Türkmen'e kim olduğu yeniden anlatılır. Türkmenistan'a yaptığım çeşitli gezilerde edindiğim bilgiler ışığında şunu açıkça söyleyebilirim ki bağımsızlık sonrası Türkmenler, millî tarihlerine yeniden kavuşmuştur. Sovyet devrinde geçmiş Türkmen uygarlıkları, onların tarihinden burjuva kalıntısı diye açık bir şekilde konuşulmazdı, haklarında eserler yazılmazdı. Daha sonra bağımsızlığın bir meyvesi olarak Türkmenler Oğuz Han'ın torunları olduğu tezini gur bir sedayla yazmaya ve konuşmaya başlar. Örneğin Nevruz Bayramı Türkmen halk inanışlarına göre Oğuz'dan kalma beş bin yıllık bir bahar bayramı olarak anılır ve kutlanır.

Türkmenler Oğuz boyu olmakla beraber yirmi dört kola ayrılırlar. Günümüz Türkmenistan'ında sayıca çok olan beş boy Teke, Yomut, Göklen, Ersarı ve Alili öne çıkar. (İllyev, 2010: 30-31). Türkmenistan cumhurbaşkanları, Oğuz boyları şeceresinin sağ tarafında/kolunda yer alan Tekelerin içinden çıkmıştır. Zira Osmanlı dâhil geçmişteki birçok Türk devleti şecerenin sağ kolunda yer alır. Beş boya atfen eski Türk Selçuklu sembolü çift başlı kartal geliştirilip beş başlı kartala dönüştürülür. Bu yeni simge birçok yerde kullanılır. Beş boyu temsil eden halı motifi ve yıldız kültürel bir kimlik olarak Türkmen bayrağı ve devlet armasında da yerini alır. Türkmen devlet armasında Türklerin en kıymetli dostu at, Türkmen atı da kendine yer bulur. Ayrıca bereket simgesi buğday ve pamuk başakları armayı süsler.

Yabancı ülkelerde Türkmen denince akla millî kimlik unsurlarından uzun mesafeleri hızla koşan ve uzun müddet susuzluğa dayanan meşhur Türkmen atı, Türkmen halısı, Türkmen çoban köpeği alabay, deve, Türkmen millî sazı dutar koruma altına alınmış olup, her biriyle alakalı özel devlet birimleri kurulmuştur. Örneğin at ve atçılıkla ilgili Türkmen kültüründe birçok materyal ve halk inancı bulunur. Türkmen'i Türkmen yapan onun kolu kanadı atla alakalı birçok atasözü mevcuttur. Mesela At insanın kanadı, at dostu ata dostu, at sahibi olmak han sahibi olmaktır, atı yoğun adı yok, atta vefa da var sefa da, sabah önce atını gör sonra atını vb. (Gökçimen, 2005: 199-212).

Türkmenistan'da Türkmenbaşı devrinde Beş Ayak ve Sekiz Ayak adıyla parklar inşa edilir. Buralara millî semboller, heykeller konur ve müzeler açılır. Özellikle Sekiz Ayak parkında ve müzesinde eski Türk büyüklerinin heykelleri bulunur. Bunlara örnek olarak ortak tarihimizin de isimlerinden Oğuz Han, Dede Korkut, Selçuk Bey, Köroğlu gibi tarihi şahsiyetleri sayabiliriz. Millî kimliği inşa için kültüre büyük yatırım yapılır. Aşgabat dâhil birçok şehre At, millî çalgı aleti Dutar ve sekizgen temalı binalar ve heykeller yapılır. Türkmenbaşı sonrası ikinci Cumhurbaşkanı Gurbangulı Berdimuhamedov ve üçüncü Cumhurbaşkanı Serdar Berdimuhamedov iktidara gelir. Yeni gelen iki cumhurbaşkanı da kültürel ve tarihi kimliği inşa da birçok adım atar. Örneğin Türkmen dilinin geliştirilmesi için ellerinde olmayan yazmalar dışarıdan getirilir ve Türkmenistan'da neşirleri yapılır. Dede Korkut ve Köroğlu eposları başta olmak üzere birçok millî eser, Türkmenistan'da yeniden yayımlanır.

Millî kimliğin ana bileşenlerinden dinî kimliğin inşası için ülke genelinde müftülükler kurulur, camilerde beş vakit ezan okunur, namaz kılınır hatta yeni mabetler yapılmaya başlar. Bunların en görkemlilerinden biri, Türkmen tarihinde büyük bir yeri olan Göktepe Kalesi yakınlarında inşa edilen Göktepe Mescidi'dir. Tarihi Merv şehri ve oradaki harabeler restore edilir. Sultan Sencer'in türbesi Cumhurbaşkanımız Turgut Özal'ın da desteğiyle onarılır. Birçok türbe ve tarihi medrese restore edilir. Örneğin Kaka'da bulunan Mene Baba diye bilinen Ebu Said Ebu'l Hayr Mihnevi gibi birçok dinî şahsın türbeleri tamir edilir. Daşoguz'da Necmettin-i Kübra'nın türbesi ve çevresindeki tarihi yapılar ve mezarlar restore edilir.

Türk kültüründe hanın etrafında danıştığı aksakallardan oluşan bir divan meclisli bulunurdu. Türkmenler kadim Türk geleneğini bağımsızlık sonrası yeniden diriltir. Türkmenistan'ın tüm şehirlerinden gelen önderler ve aksakallar, Türkmen Millet Meclisinde "Türkmenistan Milli Geleşşi" bünyesinde büyük bir danışmanlık hizmeti görür ve kanunların oylanmasında rey kullanır. Günümüzde ikinci Cumhurbaşkanı Gurbangulı Berdimuhamedov bu meclisin başkanlığını yürütür.

Millî kimliği inşa etmek için Türkmen kültürünü oluşturan önemli unsurlar bayram halinde kutlanmaya başlar. Mesela Nevruz bayramı bunların başında gelir. Ayrıca Türk dünyasında diğer

cumhuriyetlerde kutlanmayan sadece Türkmenistan'da olan at bayramı, halı bayramı ve kavun bayramı da ismi anılacak diğer millî şöenlerdir. Türkmenler millî varlıklarına büyük önem verir onları korumak için Unesco'ya başvurur. Bu talepler netice verir ve Unesco; 2015'te Köroğlu ve Destan Sanatını, 2016'da Nevruz'u, 2017'de Küştdepdi aydımları (halk türküleri) ve halk oyunlarını, 2019'da Türkmen halı sanatını, 2021'de Dutar sazı ve yapım sanatını, 2022'de Ependi Şorta Sözləri (Nasrettin Hoca) somut olmayan kültürel miras bünyesinde koruma altına alır.

İkinci Cumhurbaşkanı Gurbangulı Berdimuhamedov, yazdığı çeşitli eserlerle Türkmen kültür, medeniyet, tıp ve millî kimliğine büyük katkılar sağlar. Berdimuhamedov, "Medeniyet halkın kalbidir" der. O, 2015'te yayımladığı "Türkmen Medeniyeti" adlı kitabında Türkmen medeniyet tarihini anlatır ve Türkmenlerin dünya tarihine katkılarında bahseder. Yine Berdimuhamedov; Türkmençe, İngilizce ve Rusça olarak 2015'te neşredilen "İle Dövlet Geler Bolsa" isimli eseriyle de Türkmen millî müziği ve sanatının tarihçesini tanıtır. Cumhurbaşkanı üç dilde 2016'da "Arşın Nepisliği" isimli Türkmen halıcılığı ve sanatını tanıtan eserini yayımlar. Onun talimatıyla millî giysiler elden geçirilir ve beş Türkmen boyunun kendi kıyafetleri dikilir. Bu giysiler özel günlerde merasimlerde giyilir. Geleneksel Türkmen düğünlerinde gelin giysilerinden gelin başlığı manasına gelen "gelin kürte"si takılır. Eğitim kurumlarında öğrenciler, başlarına Türkmen başlıklarından takar. Erkek ve kız öğrenciler, tahya adı verilen cinsiyete göre çeşitli nakışlarla işlenmiş başlıkları örter.

Bağımsızlık sonrası Sovyet devrinden kalma yer isimleri hızla değiştirilir. Eski adların yerine kendi kimlik, kültür, tarih ve medeniyetleriyle uyumlu isimler alır. Örneğin Balkanabat (önceki Nebitdag), Abadan (önceki Büzmeyn), Atamırat (önceki Kerki), Türkmenabat (önceki Çarcev), Bereket (önceki Gazancık), Serdar bu adlandırmalardan bazılarıdır. Sayısını çoğaltmak mümkündür.

Özgürlüğe kavuşan yazar ve şairler, yeni temaları işleyen eserler kaleme alır. Bu yazar ve şairler, Sovyet devrinde yasak olan tarihî konuları elen alan hikâye ve romanlar, yazmaya başlar. Örneğin Osman Öde, Tuğrul Bey'in eşi hakkında "Altınca Hatın" isimli iki ciltlik romanı hazırlar. (Öde, 2012). Cumageldi Mülkiyev, "Selcuklar" adıyla bir roman kaleme alır. (Mülkiyev, 2010). Agageldi Allanazarov, otuz yedi soykırımını anlatan "Ocak" isimli romanı yayımlar. (Allanazarov, 2008). Rahmanberdi Godarov "Oguznama" adıyla tarih boyunca yazılan Türkmen soyağacı eserlerini yeniden yayımlar. (Godarov, 2001). Bu tür örnekleri çoğaltmak mümkündür. Kültür ve sanat faaliyetleri çerçevesinde Oğuz Han dâhil birçok millî temalı tiyatro oyunu yazılır ve sahnelenir. Kültür ve sanat faaliyetlerini organize etmek üzere çeşitli gazete ve dergiler neşre başlar. Örneğin Edebiyat ve Sungat gazetesi, Garagum dergisi ülkedeki edebî faaliyetlere katkı sağlar. Kadınlar için "Zenan Kalbı", sağlık alanında "Sağlık", "Türkmenistanın Lukmançılığı"; dünya kültür ve sanatı hakkında "Dünya Edebiyatı", çocuklar için "Güneş"; siyaset ve diğer konularda "Diyar" dergisi kimlik inşasında büyük görevler üstlenir. Aynı zamanda yargı alanında "Adalat", gençler için "Nesil", ziraat için "Bereketli Toprak", öğretmenler için "Mugallımlar Gazeti", askeriye için "Esger", siyasi ve diğer meselelerde "Türkmenistan", spor sahasında "Türkmen Sportı" gibi çeşitli gazeteler de millî kimliğin oluşturulması için vazife yapar. Türkmen Dövlet Neşiryat Gulluğu; kültür, sanat, siyaset, tarih ve diğer mevzularda yayımladığı eserlerle millî kimliği geliştirmek için görev üstlenir. Zira Türkmenistan'da basın yayın ve medya faaliyetlerini devlet yürüttüğü için söz konusu sahalarda ihtiyacı karşılama adına Aşgabat ve diğer büyük şehirlerdeki neşir merkezleri faaliyet gösterir. Mesela Miras adlı araştırma merkezi ve Miras televizyonu, kültür konularını ele alması maksadıyla kurulur. Miras televizyonunda Türkmen millî kimliğinin ana unsurları, sözlü kültürün parçaları aydımlar (halk türküleri), dessionlar (halk hikâyeleri), eposlar (destanlar), halk sanatları, halk dansları gibi birçok materyal renkli ekran vasıtasıyla seyirciye ulaştırılır. Özellikle yiğitlik ve kahramanlık konulu Köroğlu ve Dede Korkut destanları büyük ilgi görür. İnternette açılan kimi siteler sayesinde benzer materyaller ve Türkmen basın yayın organları halkın hizmetine sunulur. Örneğin "<https://metbugat.gov.tm/>" sitesi üzerinden Türkmen gazete ve dergilerinin 2020 sonrası neşirleri pdf şeklinde tüm dünyaya sunulur. Türkmen tarihine damga vurmuş ünlü Türkmen klasik şairlerinin eserleri Sovyet devrindeki sansürden kurtulduğu için yeniden ve orijinal haliyle neşredilir. Örneğin ünlü düşünür ve şair Mahtumkulu, Andalıp, Seydi, Kemine gibi klasik şairlerin eserleri yeniden canlanır. Türkmenistan'ın şehirlerinde Mahtumkulu, Andalıp, Kemine, Seydi gibi ünlü şairlerin isimlerini taşıyan üniversite, drama ve müzikal içerikli tiyatrolar kurulur. Üstelik cumhurbaşkanlığına bağlı geleneksel sazların da içinde bulunduğu orkestralar müzikal faaliyetleri yürütür.

Bağımsızlıkla birlikte eksik öğretilen Türkmen tarihi, gerçek ve doğru bilgiler ışığında yeniden yazılır. İlköğretimden yüksek eğitime bu yeni tarih kitapları müfredatta hızla yerini alır. Mesela B.

Esenov ve arkadaşları tarafından 2015'te hazırlanan tarih kitabında Türkmen tarihi, Hunlardan başlayıp, Göktürklerle ve sonrasında günümüze değin ayrıntılı bir biçimde eğitim kurumlarında öğrencilere okutulur. Türkmen gençliği, Sovyet devrinin gerçekleri gizleyen, eksik tarihi ile değil, doğru bilgileri sunan doğru tarihle tanışır. Sovyet devrinde tarihî çarpıtmalarının başında Göktepe Savaşı gelir. Türkmen tarihinde büyük önemi olan Göktepe Savaşı'ndaki Türkmen kayıplarını Sovyet kaynakları 4000 ile 6000 arasında verirken, gerçek kaynaklar 12000'den fazla olduğunu söyler. (Gökçimen, 2007: 327). Sovyet kaynakları bilerek savaşta öldürülen Türkmen sayısını açıklamaz, Zira Türkmenlerin Ruslara düşman olmasından çekinirler. (Esenov, vd. 2015). Tarihi kaynakları sayısı gün geçtikçe artar. Bu arada 1937 yılında Stalin'in talimatıyla yapılan katliamlarda halk düşmanı (vrag naroda) diye ilan edilip, idam edilen, eserleri ve isimleri yasaklanan çoğunluğu ceditçi Türkmen aydınları, bağımsızlıkla birlikte yeniden konuşulmaya, haklarında eserler yazılmaya başlar. Gaygısız Atabay, Orazmämmet Vepayev, Kümüşalı Börüyev, Allagulı Garahanov idam edilen ceditçi aydınlardan birkaçıdır. Otuz yedi katliamlarına maruz kalan ve isimleri unutturulmaya çalışılan bu aydınlar, halk nezdinde yeniden hatırlanır. Ünlü dilbilimci Miratgeldi Söyegov hazırladığı bir eserle otuz yedi zulmüne maruz kalan aydınları Türkmen gençliğine tanıtır. (Söyegov, 1993, 2010).

Türkmenistan, bağımsızlık sonrası hızla tüm Türk dünyası ile kültürel, ekonomik ve siyasi ilişkiler kurmaya başlar. Ülke içinde ve dışında tertip edilen sempozyum, konferans, zirve gibi etkinliklerle Türkmen kimliği pekiştirilir. Mesela 2024 yılında tüm Türk dünyasında Türksoy'un katkılarıyla Mahtumkulu yılı ilan edilmiştir, bu yıl içerisinde büyük ve bilge şair Mahtumkulu ve Änev antik şehrini tanıtmak üzere birçok etkinlik tertip edilecektir. Bu tür etkinlikler, kardeş cumhuriyetler ve boylarla ilişkileri artırmakla beraber Türkmen kimliğinin tanıtılması, anlaşılması adına birer vesile olmuştur.

Sonuç

Sovyet sonrası millî kimlik ve geleneksel kültürlerine oldukça bağlı olan Türkmenler, neredeyse bir asrı bulan bir zaman diliminde benliklerinden mahrum kalmışlardır. Özellikle Stalin'in zulmü, idam ve baskıları sonucu yıpranan millî değerler, 1990 sonrası yeniden filizlenmeye başlar. Deryadan katre mahiyetinde belli başlı başlıklarla istifadenize sunduğumuz yazı daha da uzayabilir. Ancak bu tür çalışmalar ileride kapsamlı bir biçimde yapılacak akademik ve kültürel faaliyetler neticesinde ortaya konabilir. Bağımsızlıkla birlikte Türkmenistan'da birçok reform yapılır. Yukarıda ifade edildiği üzere tarih, edebiyat, sanat, eğitim, toplum, siyaset, kültür, ekonomi başta olmak üzere ülkede çok yönlü bir modernleşme seferberliği ilan edilmiştir. Yapılan çalışmalar sayesinde Türkmen millî kimliği, yıpransa da köklerinde saklı duran, hazinenin yardımıyla hızla dirilir. Ülkeyi idare eden üç cumhurbaşkanının katkısıyla birçok kanun yürürlüğe girer. Alınan kararlarla Türkmen millî kimliğinin ana unsurları sayılan yukarıda zikredilen at, halı, alabay, dutar, bahşılık sanatı, giyim kuşam, bayramlar, sanat, din, basın yayın, medya, edebiyat, siyaset, tarih gibi birçok alanda önemli adımlar atılır. Hiç şüphesiz ki büyük şair ve mütefekkir Mahtumkulu'nun fikirleri, edebi şahsiyeti, şiirleri ve hayattaki duruşu Türkmen ulusal kimliğinin tamirinde, oluşmasında büyük rol oynar. Halk edebiyatı mahsulleri özellikle Köroğlu ve Dede Korkut destanları da kimliğin şekillenmesine katkı sağlar. Böylece Sovyet rejiminin ortadan kaldırmaya çalıştığı millî değerler; Hızır gören çöllerde, bereketli Türkmen saçağında ve toprağında yeniden yeşerir, meyve verir. Bu olumlu gelişmeler sayesinde şöyle denilebilir: Tarihi hakikat bir kez daha gösterdi ki diyalektik çizgide tez, anti tez ve sentez üçgeninde zorla dayatılan, öze bütünleşmeyen her sistem, günü geldiğinde miadını doldurur, yaşanan eski yeni çatışmasıyla çeker gider. Sentez olarak özde, kökte, mayada gizli nüve, çekirdek, asıl yeniden büyür ve gelişir. Millî benliği ve kimliği inşa eder.

Kaynaklar:

- Akalın, Ş. H. vd. (2015). *İlköğretim Okulları için Türkçe Sözlük*. Ankara: "TDK", Altıncı Baskı.
 Allanazarov, A. (2008). *Ocak*. Aşgabat: "Türkmen Dövlət Neşriyatı".
 Alptekin, D. (2011). *Toplumsal Aidiyet ve Gençlik: Üniversite Gençliğinin Aidiyeti Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Aşkın, M. (2007). “Kimlik ve Giydirilmiş Kimlikler”, Erzurum: *Atatürk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 2.
- Berdimuhamedov, G. (2015). *Türkmen Medeniyeti*. Aşgabat: “Türkmen Devlet Neşriyat” Gulluğı.
- Berdimuhamedov, G. (2015). *İle Devlet Geler Bolsa*. Aşgabat: “Türkmen Devlet Neşriyat” Gulluğı.
- Berdimuhamedov, G. (2016). *Arşın Nepisligi*. Aşgabat: “Türkmen Devlet Neşriyat” Gulluğı.
- Bilgin, N. (1996). *İnsan İlişkileri ve Kimlik*. İstanbul: “Sistem” Yayıncılık.
- Bilgin, N. (1999). *Kollektif Kimlik*. İstanbul: “Sistem” Yayıncılık, II. Baskı.
- Bilgin, N. (2007). *Kimlik İnşası*. İzmir: “Aşına” Kitaplar.
- Esenov, B. vd. (2015). *Türkmenistanın Tarihi*. Aşgabat: “Türkmen Devlet Neşriyatı”.
- Goçıyev, T. (2020). “Türkmen Halkının Milli Özboluşluluğı”. *Nesil*, 25 Ağustos.
- Godarov, R. (2001). *Oguznama*. Aşgabat: “Türkmen Devlet Neşriyat” Gulluğı.
- Gökçimen, A. (2005). “Türkmen Atasözlerinde At”. Erzurum: *Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 28.
- Gökçimen, A. (2007). *Ata Govşudov’un Romanları Üzerine Oluşumsal Yapısalcı Bir İnceleme*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erzurum: Atatürk Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- İllyev, M. (2010). *Türk Tarihinde Şecere Geleneđi: Türkmen Şecereleri Örneği*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kayabalı, İ.; Cemender A. (1978). *Orta Asya Türklüğüünün Tarihi ve Bugünkü Durumu*. Ankara: “Kömen” Yayınları.
- Mülkiyev, C. (2010). *Selcuklar*. Aşgabat: “Türkmen Devlet Neşriyatı”.
- Öde, O. (2012). *Altınca Hatın*. Aşgabat: “Türkmen Devlet Neşriyatı”.
- Öreyev, A. (1995). *Adat (Türkmenin Milli Dâp Dessurları)*. Aşgabat: “Ruh” Neşriyat.
- Söyegov, M. (1993). *On Çınar İlkinci Türkmen Dilcileri ve Edebiyatçıları Hakkında Oçerkler*. Aşgabat.
- Söyegov, M. (2010). “Türkmen Ceditçi Yazarlar”. Ankara: *Gazi Türkiyat*, Cilt.1, Sayı: 7.
- Türkmenbaşı, S. (2001), *Ruhnama*. Aşgabat.